

A MAGYARÓVÁRI AGRÁRFELSŐOKTATÁS KÉT ÉVSZÁZADA (1818–2018)

A Széchenyi István Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Karán 2018 novemberében ünnepelték Magyaróvár agrárfelsőoktatásának bicentenáriumát. Az ünnepségre jelent meg Tenk Antal két kötetes műve,¹ melynek ismertetésére az alábbiakban vállalkozunk.

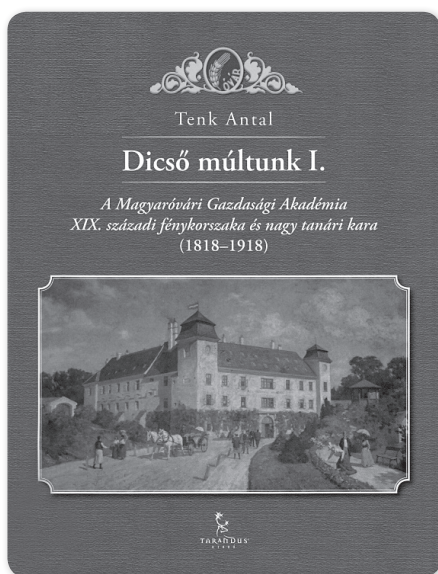
„A társadalom túlnyomó többségét alkotó mezőgazdasági-paraszti népesség „szakképzése” évszázadokon át – még a népoktatás 16–17. századi nagy térnyerését és számokkal bizonyítható rohamos fejlődését követően is – a család és a helyi közösség szocializációs tevékenységének körébe tartozott. Ez a munka hosszú időn át nem feltételezte az iskola által közvetített, az olvasás- és írástudásra alapozott műveltséget, s a paraszti népesség körében mindinkább teret hódító iskola, az elemi népoktatás is csak a gyermekek társadalmi helyzetének megfelelő »állapotbeli« kötelességek vallásos alapozottságú megismerését és elsajátíttatását tekintette céljának.”²

Hazánkban a 18. század második felében – gazdasági és társadalmi fejlődés eredményeként – lépett színre a mezőgazdasági szakoktatás. Az 1867. évi kiegyezést megelőző évtizedekben három intézmény járult hozzá a szakképzés hazai alapjainak a lerakásához. A legkorábbi, a magyar állatorvosi felsőoktatás volt, amely 1787-ben, a keszthelyi Georgikon 1797-ben nyitotta meg kapuit. Napjainkban a „kétszázadosok” társasága bővült az Óvári Akadémiával, amely Keszthellyel egyetemben egy messzelátó, egyéni kezdeményezés jegyében született meg. Debrecen jelentőségéről – a 150 éves évfordulóról – korábban emlékeztünk meg. Az említett intézmények átfogó művekkel számoltak be a két évszázadban végzett munkájukról.

Most több mint egy ezer oldal ad számot a nagy múltú, hosszú idő óta meghatározó szerepet betöltő magyaróvári agrár-felsőoktatásról. Tenk Antal vezérletével kitűnő

¹ TENK Antal, *Dicső múltunk I. A Magyaróvári Gazdasági Akadémia XIX. századi fénykora és nagy tanári kara (1818–1918)* (Mosonmagyaróvár: Tarandus kiadó, 2017); TENK Antal, *Dicső múltunk II. A magyaróvári agrárfelsőoktatás második száz éve. A nagy átalakulások évszázada (1918–2018)*. (Győr: Universitas Győr-Nonprofit kft., 2018).

² KELEMEN Elemér, *Hagyomány és korszerűség. Oktatáspolitikai a 19–20. századi Magyarországon* (Budapest, 2002), 135.

munka született, amelyről beszámolt a Magyar Mezőgazdaság³ idei száma, megjegyezvén, hogy „*Tenk Antalnál és a vele együttműködő csapatnál keresve sem lehetett volna megfelelőbb, avatottabb embert találni erre a munkára.*”

A két kötetes mű bőséges irodalmi forrásokra, személyes beszámolókra, életrajzokra, régi levélváltásokra hagyatkozik, s több évet vett igénybe ezek összegyűjtése és a szerkesztői elképzeléseknek hasznosítás. Mindenesetre, meg kell említenünk Vörös Antal „*Óvár, Óvár...: A Mosonmagyaróvári Agrártudományi Főiskola 150 éve*” című munkáját, amely 1968-ban látott napvilágot és Walleshausen Gyula „*A Magyaróvári Agrárfelsőoktatás 175 éve (1818–1993)*” című művét, amelyek jelen mű előhírnökeiként értékelhetők. Ezek mellett utalnunk kell arra is, hogy az akadémiai szakképzés korábbi időszakában az évkönyvek rendszeresen közölték az intézmény addigi történetét. Ezen összefoglalások közül megemlítendő az 1926/27. tanév összegzése, amely az akadémia 108. tanévét köszöntötte és amelyben az akkori igazgató, Bánvárt Sándor adott közre kitűnő összeállítást az addig megtett útról.

Tenk Antal nagyszabású munkája egyrészt ésszerűen tagolódik két kötetre, másrészt nagyon szerencsés megoldás az, hogy már a címekben is utalás történik a kötetek mondanójára.

Az első kötet a „nagy tanári kar” jegyében fogant. Megtudhatjuk belőle, hogy az óvári gazdasági tanintézet abban is eltért Keszthelytől, hogy 1848/49 vereséggel végződő eseményei nem okoztak „törést” az intézmény működésében. Ennek hátterében

³ *Magyar Mezőgazdaság*, 73, 20. sz. (2018): 10.

a bécsi udvarhoz való kötődés húzódott meg. Ezen a téren Keszthely másfél évtizedes hátrányba került, és csak 1867-hez közeledvén tudott újra a gazdasízt-képzés szolgálatába állni.

A második kötet alcíme a nagy átalakulások évszázadáról ad számot. A szerző 1918–2018 között nyolc korszakot különített el Magyaróvárt illetően. Arról az időszakról, amely egy vesztés háború után következett be, és amelynek folyamán számtalan változás, köztük főleg átszervezések követték egymást. Mindez egy olyan korban zajlott le, amikor megszűnt a Kárpát-medence gazdasági egysége, a nagytáji munkamegosztás, és a hazai mezőgazdaságnak meg kellett találni a követendő utat és ennek megfelelően a mezőgazdasági oktatás irányát is, továbbá az előző korszak agrárpolitikájának „vargabetűit” is korrigálni kellett (volna). 1945 után – egy újabb vesztés háborút követően, a háborús csatatér pusztításaival egyetemben – a katonai helyzetnek megfelelően, az ország újlag kedvezőtlen helyzetbe került, és csatlós államként elszakadt a „világtól”, nem tudta saját útját járni. Mindez nyomot hagyott a mezőgazdasági szakképzés terén is. Ezekben az évtizedekben, elsősorban a Rákosi-korszak idején, az ideológia, a politika felülírta a „rácíót” és ennek vetett jórészt véget 1956. Azt mindenesetre meg kell jegyezni, hogy a „szocialista nagyüzemi gazdálkodás éveiben”, főként 1968 után a mezőgazdaság fejlesztése, a szakemberképzés minősége a konszolidáció egyik mozgóatója volt. A magyar mezőgazdaság volt az összekötő kapocs Nyugattal. A növénytermelési és állattenyésztési termelési rendszerek újraalkotásából Magyaróvár is tevékenyen kivette részét. A végzett agrármérnökök járták a világot, ezzel is segítve a hazai agráriumot. A Kádár-rezsim félve egy újabb '56-tól, a mezőgazdaság irányában engedte ki a biztonsági szelepet, ami az agrárfelsőoktatás minőségére is kedvező hatással volt. Az úgynevezett magyar-modell – a háztáji révén – segítette a paraszti kreativitás fennmaradásában, elősegítve az 1989 utáni évtizedekben az „újraparasztosodást”.

A kötetek előnyére válik, hogy Óvár minden egyes korszakának tanárait számba veszi, életpályájukat bemutatja és fontosabb szakirodalmi munkásságukat is közli. Az első kötetben írja Tenk Antal: „*az intézmény működésének egyik kiemelkedő korszaka a XIX. század két utolsó, illetve a XX. század első évtizedére esett, amit a Magyaróvári Gazdasági Akadémia fénykorának neveztek.*” Ezekben az évtizedekben Magyaróvár a hazai agrárfelsőoktatás központjának számított. A teljesség igénye nélkül országos jelentőségű szerepet játszott Növénytermelési Kísérleti Állomás, amely Cserháti Sándor égisze alatt a legjelentősebb, nemzetközileg is jegyzett kutatóintézetnek számított. Az alapokat Haberlandt Frigyes és Deininger Imre (Debrecenből került át) rakták le. Ez utóbbi szakember az archeobotanika hazai tudományának alapjait rakta le. Cserháti munkáját Gyárfás József folytatta, aki a *dry farming* hazai „apostola”-ént vonult be az agrártörténetbe. De a későbbi évtizedekben is képzett szakemberek folytatták a munkát, így Grábner Emil, Sigmond Elek, Surányi János stb., akik hosszabb-rövidebb ideig részesei voltak az ott folyó munkának. 1903-ban nyitotta meg kapuit a Tejkísérleti Állomás, amely megszületését Ujhelyi Imrének köszönhetette, aki a hazai tejgazdaság, a magyar szarvasmarha tenyésztés nagy alakjai közé tartozik, őt az állomás vezetésé-

ben Gratz Ottó követte, mint a tejkultúra nemzetközi hírű szakembere. Gratz Ottó debreceni évei után került Óvárra. 1910-ben nyitotta meg kapuit az Országos M. kir. Növénynemesítő Intézet, Grábner Emil irányításával, aki korábban már Cserhádi Sándor mellett dolgozott. A nagy tanári kar tagjai között említendő a takarmányozástan kiválósága Cselkó István; Kosutány Tamás, aki a mezőgazdasági vegyészet terén volt kiváló szakember; a növénytermesztő Balás Árpád; a növénykórtanos Linhart György; a mezőgazdasági üzemtan egyik hazai úttörője id. Sporzon Pál, akinek köszönhető az 1874-ben megjelent *memorandum* a hármas szintű mezőgazdasági szakoktatásról; a gépészeti kérdésekkel foglalkozó Thallmayer Viktor; az üzemtan nagyhírű szakembere Hensch Árpád, aki id. Sporzon Pált követte Óvárrott. Az óvári nagy tanári kar mellett számos kiváló tanáregyéniség járult még hozzá az óvári akadémiai képzés minőségi színvonalához. Az itt végzett hallgatók közül jó néhányan a magyar mezőgazdaságtan elismert művelőivé váltak. Így a növénynemesítő Baross László; a talajművelés szaktekintélye Manninger G. Adolf id., akit 1945 után Debrecenben professzornak neveztek ki és a Debreceni Talajkísérleti Intézet irányításával is megbíztak. Óvári gyökerekkel rendelkezett Székács Elemér is, a hazai növénynemesítés mentora. Az óvári tanintézet első évszázadának utolsó szakaszában (1906–1918) a gazdatisztképzéssel foglalkozó intézetek egységesen 1906-ban akadémiai rangot kaptak, noha ezt Óvár már 1874 óta birtokolta. Ami újdonságnak számított, az a három éves képzés volt és a mezőgazdasági akadémiák egységesített tanrendje. Az FM rendelet végrehajtásában rövid szerepet vállalt a Magyaróvári Gazdasági Akadémián Kerpely Kálmán, Pallag későbbi tanáregyénisége, igazgatója és a Magyar Dohánykísérleti Állomás létrehozója és vezetője. Példája nem volt egyedülálló, hiszen a feloldása és az oktatási színvonal emelése érdekében számos esetben helyezték át az FM oktatókat egyik tanintézetből a másikba: bővítte a kört említhető pl. ifj. Sporzon Pál, aki 12 évig oktatott mint mezőgazdasági gépész Debrecenben, mielőtt Óvárra helyezték át.

A második kötet méltán kapta a nagy átalakulások korszaka alcímet, hiszen ezt az időszakot politikai, gazdasági és társadalmi változások befolyásolták, ami hatással volt az agrárfelsőoktatásra is. Az óvári intézmény szerencsés volt, hogy a nagy elődök munkáját 1918 után is képzett tanárok folytatták, így nem szenvedett törést a képzési színvonal. A sorjázó nemzedéket képviselte pl. Gyárfás József, Groffits Gábor, Grábner Emil, Bánvárt Sándor, Bittera Miklós – a növénytermesztési politika jeles művelője –, a sokoldalú Csukás Zoltán, aki fél évtizedet töltött el az óvári katedrán. Az utódok sorába Kolbai Károly 1942/43. évi oktatási évben lépett be, a szántóföldi talajművelés kérdéseiről tartva előadásokat. Ifj. Rázsó Imre az óvári oklevél megszerzése után, közel egy évtizedet töltött az intézmény katedráján. A kiváló tanáregyéniségek közül, akik életpályájuk nagy részét már 1945 után folytatták, mindenképpen meg kell említeni Berzsenyi-Janosits Lászlót, a kiváló növénynemesítőt és Csiszár Józsefet, aki Gratz Ottó munkáját vitte tovább, mint a tejkultúra szakembere. Testvére volt a Debrecenhez kötődő Csiszár Vilmosnak az állatorvosi higiénia megteremtőjének. A 20. század közepén ismertté váló szakíró, Gaál László is Óváron szerezte meg oklevelét és a 20. század

második felében jelentette meg két alapvető munkáját „*A magyar állattenyésztés múltja*” és „*A magyar növénytermesztés múltja*” címmel, amelyek időhatárai 1918-cal lezárultak. Az óvári végzettségűek sorába tartozik még pl. Lelley János, a kiváló búza- és kukoricanevelő. Magyaróvár szülőtteként nem maradt hűtlen szűkebb pátriájához Vezekényi Ernő, akinek növénynevelő pályafutása Karcaghoz kötődött. A szintén növénynevelő Villax Ödön szintén *alma mater*ének tudhatta Óvárt. Életpályáját Madridban fejezte be. Izinger Pál a háború utáni korszakban a nagyüzemi gazdálkodásának lelkes propagátora volt, aki felkészülését Pallagon kezdte meg és Óváron fejezte be.

Az 1942. évi XVI. tc. – noha megkésve – megkísérelte az agrárfelsőoktatás régen óhajtott átalakítását, és ez Magyaróvárnak főiskolai rangot adott, bár a tanulmányi idő továbbra is három esztendőre rúgott.

A nagy átalakulásokat igazából 1945 utáni időszak hozta. Ekkor megszületett a Magyar Agrártudományi Egyetem, az addigi óvári főiskola, továbbá az akadémiaként működő vidéki intézmények a Mezőgazdaságtudományi Kar osztályaiként vették részt a képzésben. A „*türelmi időszak*” azonban rövid ideig tartott. Míg Mosonmagyaróvár esetén csak 1954-ben vette kezdetét a képzés, Debrecenben már 1953-ban sor került rá. Az óvári újra indulás akadémiaként történt, főiskolai rangot 1962-ben kapott az intézmény. 1970-ben Keszthelyt és Magyaróvárt összevonva – Keszthely központtal – egyetemi rangot kap a kettős intézmény. Az előzményeket tekintve ugyanakkor nem volt szerencsés lépés Óvárt megfosztani megszerzett rangjától. A két karhoz 1987-ben csatlakozott Kaposvár. Nemsokára azonban – 2000-ben – a Pannon Agrártudományi Egyetem karai újra szétváltak, bár ezzel nem zárultak le szervezeti változások. Mint a szerző megjegyzi, „... a 2000–2015 közötti korszak nem volt mentes a változásoktól”, belső átszervezésektől, s ezekkel párhuzamosan zajlott a doktori iskolák létrehozása, majd a „Bolognai-rendszer” életrehívása. Vélhetően a győri székhelyű Széchenyi Egyetemhez való csatlakozás (2016. január 1.) után lezárul egy időre az átalakulások százada. (Legalábbis ebben reménykedik ezen ismertető szerzője.) Győr közelsége és Széchenyi István szellemisége garanciát jelenthet erre. Hisz a nagy névadó maga is a nemzetnévelő és a magyar gazdaság, jószerevével a hazai mezőgazdaság modernizációjának apostola volt, bár a korabeli társadalom égető kérdéseinek a megoldására tett javaslatai a reformkori társadalomban, a vezető rétegben nem részesültek megfelelő fogadtatásban.

A kötetek előnyére szolgál, hogy a két évszázad történéseinek a bemutatása során a két önállóan is helytálló rész azonos szempontokat követ, s ezek a szempontok mindvégig érvényesülnek a 13 működési korszak áttekintése során. A szervezeti változások beágyazódnak a történelmi korszakváltások általános jellemzésébe, s ezek viszont jól megvilágítják az intézmény-történeti változások hátterét. Tenk Antal ugyanakkor jó érzékkel nagy súlyt helyezett az óvári intézmény történetének bemutatásában a mindenkor tanári kar bemutatására, hiszen a kimagasló felkészültségű oktatói gárda munkássága alapvetően meghatározza egy intézmény képzési színvonalát. Különös szerepet töltenek be a történelemben azok az iskolateremtő tanárok, akik munkásságukkal az őket követő nemzedékek életpályáját nagyban befolyásolták, és egyúttal az *alma mater* arculatát is formálták.

A két kötet a magyaróvári agrárfelsőoktatás számvetése, amely bizonyítja, hogy az elmúlt két évszázadot az intézmény a nemzet érdekében messzemenően hasznosította. Több ezer hallgatót bocsátott útjára a magyar mezőgazdaság számára.

A kötetek teret szentelnek a képzésen felül mindazon területeknek, amelyek hozzátartoznak a hallgatóság életéhez, a sporttal bezárólag. A mondanivalót ugyanakkor teljesebbé tette volna, ha a szerző egy rövid fejezetben utal a szakmai elmélyülés szintére, a könyvtárra, amely a képzés nélkülözhetetlen eszköze. A függelék beiktatása is a kötetek javát szolgálja.

Gazdag képanyag, sok táblázat és ábra teszi teljesebbé az intézménytörténeti munka mondandóját. Az első kötet képjegyzéke, a számozást illetően eltér a másodikétól, ahol már oldalszám is utal a kötetben történő előfordulásra. A második kötetben, a „nyomda ördöge” Groffits Gábor arcképét Villax Ödönére cserélte. Bár a képjegyzékek segítik az eligazodást, a kötetek hasznára vált volna – ekkora terjedelmű munka esetén – egy alapos tárgyszó jegyzék, aminek összeállítása persze nem kis munka, de a gyors eligazodást nagyban segíthetné.

Messzemenő dicséret és elismerés illeti Tenk Antalt és munkatársait, akik több évi munkával számot adtak *alma materük* két évszázados történetéről, az óvári intézménynek a magyar mezőgazdasági kultúra fejlesztésében elért eredményeiről. Az igényes munkához színvonalas külső párosul, ezzel is emelve a mondanivaló becsét. A két vasos bicentenáriumi kötet méltó képet fest a magyaróvári agrárfelsőoktatásnak a hazai szakképzésben betöltött szerepéről.

Surányi Béla